

***De Wesseli,
een Friese domineesfamilie
in de Republiek***

***De Wessellii,
een Friese domineesfamilie
in de Republiek***

Rients Aise Faber

Dit boek is een vertaalde bewerking van het Friestalige artikel *De Wesseli: in Fryske dominysfamylje yn 'e Republyk*. Het verscheen in 2004 in het tijdschrift *It Beaken*.

Voorblad: Portret van Johannes Wesselius (1671-1745),
hoogleraar Godgeleerdheid te Leiden (Collectie
Icones Leidenses 134).

Portretfoto auteur achterzijde: Tresoar, Haye Bijlstra

ISBN: 9789464051551

© Rients Aise Faber 2020

Inhoud

Inhoud.....	5
Summary	6
1. Inleiding.....	8
2. De Wesselii in Oost-Friesland	9
3. In de Friese hofstad	17
4. Voornamen burgers werd lof toegezongen	24
5. De Wesselii als patriciërs.....	27
6. Geleerden in Leiden van Friese afkomst.....	32
7. De 18 ^{de} -eeuwse gloriejaren in Leeuwarden.....	42
8. Het Leids verlangen.....	49
9. Magdalena Pollius, in kringen van dichters.....	54
10. De Wesselii in het netwerk van de Friese regenten.....	62
11. Een historisch bewustzijn in ontwikkeling.....	69
12. Afsluiting.....	79
Literatuur en bronnen	82
Bladwijzer gedichten Magdalena Pollius	89
Overzicht van de familie Wesselius.....	94

Summary

As a result of the Reformation of the Christian church in the 16th century some families occupied the position of minister for many generations. In the Encyclopaedia of Friesland 28 of such families have been listed. Some well-known family names are: Acronius, Columba, Laurman, Reddingius, Reneman, Schotanus, Sylvius, Wassenaar and Wesselius. The Wesselius family is the subject of this study. In every generation of this family at least one member chose for the appeal of the Christian church. The first origins of this family can be traced back to the end of the 16th century. The last clergymen of this family lived at the beginning of the 19th century: Hermannus and Johannes Wesselius.

Both their family ties and the livings that the Wessellii as clergymen occupied in various cities such as Leeuwarden, Emden, Rotterdam and Leiden, show us that they had a prominent place in the society of their days. They are an example of a family with wide ranging influence.

They distinguished themselves as patricians during the 18th century by their social and intellectual network, their involvement in the reformed church and the sociability in their lives.

The roots of the Wessellii lay in East-Friesland. The main town of that region, Emden, was in those days of great importance for the reformation. The family developed itself in close relationship with the reformed church in the Netherlands. Their Frisian origin influenced the personal historical perception of their family. Apart from their involvement in the church, they also played prominent roles in the political spheres of those days such as the government of Leeuwarden and the jurisdiction of Friesland.

In the social life of the Wessellii and their relatives it is interesting to notice that many poetesses of occasional poems

participated in it. These poetesses had their own network in the northern parts of the Netherlands.

At the time of the last Hermannus Wesselius there was growing interest in the Frisian language and history. The defence of the historical rights of the reformed church during the French occupation, inspired him to write a study about the village of Huizum (1803). His private library contains many books about the history and language of Friesland.

Finally, the Wesselius family lived between two revolutions, the Reformation and the French revolution. During those centuries they were important players in the Dutch reformed bourgeois culture. They followed the developments of their time and contributed actively to these developments, like the last Hermannus Wesselius.

De Academie te Leiden, omstreeks 1790.

Hier was Johannes Wesselius (1671-1745) hoogleraar (1712-1745).

1. Inleiding

De 16de-eeuwse hervorming van de christelijke kerk had tot gevolg dat er families ontstonden die zich eeuwenlang verdienstelijk zouden maken met de verkondiging van het evangelie. Voor Friesland worden 28 van dergelijke predikantengeslachten¹ genoemd. Enkele namen zijn: Acronius, Columba, Laurman, Reddingius, Reneman, Schotanus, Sylvius, Wassenaar en Wesselius.

De laatstgenoemde familie zal in dit boek uitvoerig worden behandeld. Van alle generaties uit die familie koos er minstens een zoon voor de zielszorg.

De eerste levenstekens van de familie zijn te vinden aan het eind van de 16de eeuw. Met het overlijden van de predikanten Hermannus en Johannes aan het begin van de 19de eeuw kwam een einde aan de familie. De laatste Hermannus uit de familie maakte in 1803 een beschrijving over de geschiedenis van het dorp Huizum.

Uit de plaatsen die de Wessellii als predikheren bekleedden, zoals Leeuwarden, Emden, Rotterdam en Leiden, en hun familiale verbintenissen, blijkt dat zij een vooraanstaande plaats gedurende verschillende perioden in de maatschappij van hun tijd hadden. Ook wordt er aandacht besteed aan de wijze waarop zij betrokken waren bij het culturele leven van hun tijd met vele gelegenheidsgedichten, die ook afkomstig waren van dichtersessen. Deze manifesteerden zich in hun eigen netwerken. Een van hen was Magdalena Pollius te Huizum.

Gedurende het tijdvak van de Wesseliusdynastie gaf Friesland, met zijn eigen taal en geschiedenis, een bijzonder maatschappelijk aanzien aan deze familie.

¹ *Encyclopedie van Friesland*, p. 534 lemma *predikant* (Brouwer 1958).

2. De Wesseli in Oost-Friesland

De familie Wesselius was afkomstig uit Oost-Friesland. Het is een gebied dat tegenwoordig buiten de Nederlandse landsgrenzen ligt. In de 16de eeuw evenwel werd de binding tussen Oost-Friesland en Noord-Nederland heel anders beleefd. Vooral in Emden zochten destijds als gevolg van de godsdienstige revolutie veel vooraanstaande Friezen een veilig toevluchtsoord. De stad Emden werd bij wijze van spreken zelfs de katalysator voor het noordelijk calvinisme. In eerste instantie voor de directe omgeving van de stad zelf, daar ontstond een regionale kerkelijke organisatie, de *coetus*.² In 1584³ ondertekende ene Johannes Wesselius, *Pastor Grethanus*, met zijn andere confraters een zoenbrief⁴ voor de genoemde *coetus*. De brief was opgesteld door Gerhardus Eobanus Geldenaurius, predikant in Leer. Zo ontstond in de zuidwesthoek van Oost-Friesland een calvinistisch enclave, het andere deel werd Luthers. Het gevolg hiervan was dat de Oostfrieze gereformeerden zich op de Republiek der Nederlanden oriënteerden.⁵ Het een en ander had gevolgen voor het taalgebruik: bij de Oostfrieze gereformeerden verdrong het Nederlands het Platduits als taal voor school en kerk. Deze situatie zou zo blijven tot aan het begin van de 19de eeuw. Dit verklaart waarom een kwart van de predikanten in Noord-Nederland tussen 1572 en 1816 uit Oost-Friesland kwam.⁶

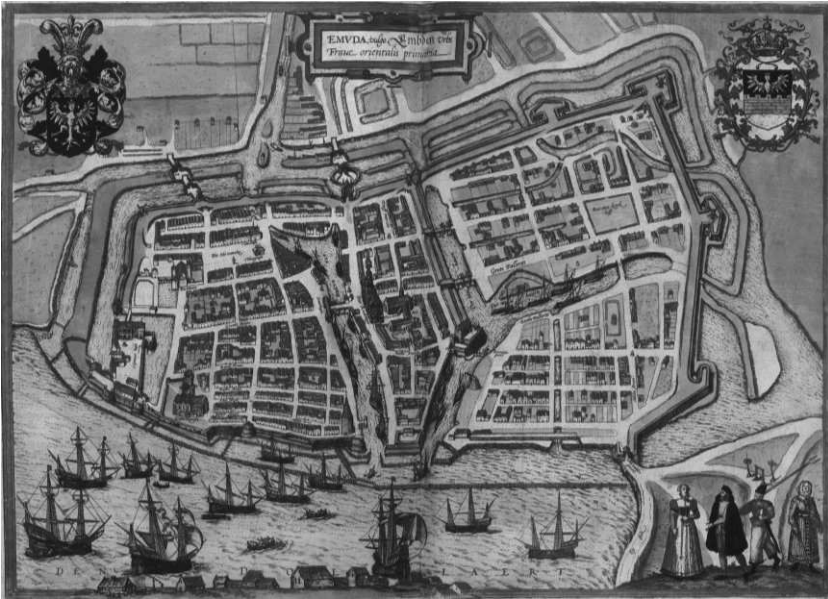
² Van Lieburg 1996a, p. 199.

³ Harkenroth 1726, p. 54.

⁴ Meiners 1739, p. 230-245.

⁵ Van Lieburg 1996a, p. 199.

⁶ Van Lieburg 1996a, p. 200.

Emden in 1575 op een kaart van Braun en Hogenberg.

Alhoewel er genealogisch geen hard bewijs voor is, kan de Johannes Wesselius die omstreeks 1590⁷ in Oost-Friesland woonde, de oudst bekende voorvader van de predikantenfamilie Wesselius zijn. Als predikant heeft hij, volgens de gewoonte onder de humanistische geleerden, zijn patronymicum Wessels verlatiniseerd tot Wesselius. Daarna bleef deze vorm de vaste familienaam. Deze eerste Johannes Wesselius was zielenhoeder in het vissersdorp Greetsiel⁸ aan de westkust van Oost-Friesland. Greetsiel was ook de geboorteplaats van de bekende Friese historicus Ubbo Emmius (1547-1625), wiens vader, Emmo Dieken, tussen 1547 en 1572 Luthers predikant in dat dorp

⁷ Reershemius 1796, p. 703.

⁸ Harkenroth 1726, p. 54: *In de Greeete*.